

Meis kõigis on kübeke võimuiha

TEKST ANU TONTS

FOTOD HEIKKI LEIS, RASMUS KULL

William Shakespeare'i nimi Eesti teatriaafišsidelt niipea ei kao, ikka on teatrite mängukavas üks või isegi mitu tema näidendi alusel tehtud lavastust. On teoseid, mida lavastatakse sagedamini kui teisi, aga kirjaniku näitemängude nimekiri on õnneks päris pikk ja pakub vaheldust nii tegijaile kui ka vaatajaile. William Shakespeare'i näidendite ajakohasus, olgu tegu ükskõik mis ajastuga alates kirjaniku eluajast ja lõpetades 21. sajandiga, on mõtlemapanev. Shakespeare on paljude oma tegelaste loomust kujutades tabanud midagi igikestvat ja universaalset, nii et kirjapandu kõnetab inimesi ka näidendite kirjutamisest pea 500 aastat hiljem. Sama võib kindlalt väita ka Vanemuise suvelavastuse aluseks oleva näidendi kohta.

Shakespeare'i ajalookroonikate hulka kuulub mitu kuningalugu, teiste hulgas tragöödia „**Kuningas Richard Kolmas**“ (Vanemuises pealkirja all „Richard III“), mis pärineb kirjaniku varasemast loomeperioodist ja on ilmselt kirjutatud ajavahemikus 1592–1594. Loo aluspõhi on pärit Inglismaa ajaloost, täpsemalt 15. sajandist, mil toimus Rooside sõda, hilisemal ajal on see inspireerinud looma sellist menukat raamatusarja ja seriaali nagu „Troonide mäng“. Rooside sõjas (1455–1587) võideldi Inglismaa trooni pärast: vastamisi läksid Plantagenetide dünastiasse kuuluvad Lancasteri ja Yorki suguvõsad. Kuna Lancasteride suguvõsa embleemil oli kujutatud punast roosi ja Yorki omal valget, hakati sõda kutsuma Rooside sõjaks. Aastaid kestnud sõja lõppakordiks sai 1585. aastal toimunud Bosworthi lahing, pikka aega troonil olnud Yorkide dünastia kaotas selle ja võimu, kuningas Richard III sai aga surma.

Mind huvitab praegu, kuidas iha võimu järele võib inimesed muuta seaks ning hävitada ilu, armastuse ja võimaluse paremale tulevikule.

Vastab lavastaja
Tanel Jonas:

Üsna suvesüdame lähedal esietendub Tartus Raadi lennukiangaarides Vanemuise uue draamajuhi avalavastusena üks päris sünge lugu. Miks sa tood keset kaunist suve välja näitemängu Richard III-st?

Kuna olen Vanemuises ju varem 15 aastat töötanud, siis peaks Tartu teatripublik mäletama, et tavaliselt tegingi siin üsna süngeid lugusid: küll olid seal verised habemeajajad, mõrvamüsteriumid kloostrites, vennad, kes tahtsid teineteisel kõri läbi lõigata ... Aga tõsisemalt rääkides, mulle tundub, et William Shakespeare on kirjutanud huvitava näidendi sellest, kuidas võim korrumpeerib ja kuidas võimuiha suudab inimest muuta – see võib ära tappa kõik ilusa ja hea, mis inimeses üldse olla võiks. Geniaalne Shakespeare on näidendisse põiminud ühe huvitava kujundi: nimelt on teada, et Richard III vapimärgil oli metssiga. Mind huvitab praegu, kuidas iha võimu järele võib inimesed muuta seaks ning hävitada ilu, armastuse ja võimaluse paremale tulevikule.

Pole vist mõtet varjata, et sinu juttu kuulates tekivad üsna selged paralleelid tänase maailmaga. See on kaasaegne lugu. Aga milline saab olema selle lavastuse vorm? Tuleb ajalooline kostüümidraama või midagi muud?

Kostüümidraama sõpradele pean tõepoolest valmistama pettumuse: see lavastus saab olema teistsugune. See on ajatu ja samas väga tänapäevane lugu. Me elame ühest türanlikust maailmast sisuliselt kiviviske kaugusel, selle maailma veerel. Mille poolest erineb Navalnõi salapärase surm kusagil Siberi koloonias sellest, kuidas Richard III

hävitab oma poliitilisi vastaseid Toweris? Ta laseb seal tappa oma lihase venna ja mitmed lähisugulased. Aga see pole kaugeltki kõik, mis selles näidendis peidus on.

Tõesti, üks külg sellest kõlksub vägagi tänapäevaga kokku, teine pool on aga universaalsem: me kõik oleme ju mingitel eluhetkedel ja kellegi suhtes võimupositsioonil, kasvõi lapsevanemate, kolleegide või isegi sõpradena. Kusjuures ambitsioon pole sugugi halb asi, mõõdukas ambitsioon on väga hea. Selle materjali puhul on aga põnev see hetk, millest alates ambitsioon muutub nii vördjalikuks, et teele jäävad maha laibad ja itkevad naised, kelle mehed ja pojad on tapetud. Mis hetkest ja mis põhjusel hakkab inimene oma võimupositsiooni kuritarvitama? Kas mingi hirmu ajal, et ta jääb oma võimust ilma, või mingist soovist end veel rohkem maksma panna, mingi jälg endast maailma maha jätta?

Tahaksin, et see ei oleks ainult poliitika- ja ajaloo huviliste lavastus, oleks tore, kui seda saaks vaadelda hoopis laiemalt ja inimesed teadvustaksid, et meis kõigis on mingil hetkel soov omada võimu.

Keegi meist ei sünni maailma kurjana, kuidas on lood kuningas Richardiga?

Shakespeare on Richardile kirjutanud väga vaimukad repliigid, Richard on omamoodi väga teravmeelne ja sarmikas tegelane. Maailma ajalugu tunneb ju palju selliseid türanne, kes ongi olnud väga võluvad inimesed, sest keskmine, hall ja ebakarismaatiline inimene jõuab harva nii kõrgele. Richard jõudis. Võib ju mõtiskleda, millest

see kurjus tuleb. Shakespeare alustab seda näidendit nii, et peategelane tuleb lavale ja ütleb, et loodus ei võimaldanud tal sündida ilusa ja väliselt täiuslikuna, mängis hoopis vingerpussi ja andis kaasa mitmed füüsilised puudused: käsi on vigane, küür on seljas ja jalad on erineva pikkusega. Ta on jäänud ilma ka oma ema armastusest ...

Milline oli sinu esmaohtumine selle näidendiga?

Mäletan oma esimest kohtumist „Richard III-ga“ täpselt, sest mul tõusevad siamaani ihukarvad püsti, kui seda meenutan. Tegemist oli Mati Undi lavastatud „Richard Kolmanda tragöödiaga“ Eesti Draamateatris, arvan, et aasta võis olla 1996. Draamateater käis Tartus külalissetendust andmas, mina vaatasin seda Vanemuise väikese maja rõdult. Mati oli mõelnud välja sellise kujundi, et peategelast kehastav Andrus Vaarik ronis oma esimese monoloogi esitamiseks välja kanalisatsioonikaevust. Sellest hetkest alates olin ma müüdnud. See kujund lõi nii tugevalt, see oli nii vaimukas!

William Shakespeare'i „Richard III“ esietendub Tartus Raadi lennukiangaaris (Roosi 83) 26. juunil 2025. Lavastab Tanel Jonas, kunstnik on Kristjan Suits.